Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера дениз • ЕРА, 22 ОКТЯБРЬ, 1981 ШУ. • № 128 (6516). • Мах 2 кап.

Колхозхой, совхозий болхлой!

Лаккхъе юрта боахама эффективность!

ДукхагIа даха ялат! Дас санна пайда эца лаьттах, техниках, удобренеех!

Хургболча хъувкъама уйла а терко а ма могга дукхагIа е!

(КПСС-ЦК ТIаккьехамашцара).

Л. И. Брежнева «Правда» корреспондента хаттара денна жоп

Хаттар: Дукха ха йоапцаш США президента Р. Рейгана аьлар, цун кулгалхоша «шоайла лувцачунга» хьежача ядерни тIем тIа котало йоаккхалургья аьнна хеташ я Советски Союз. США-с ядерни арсенал сихха дегIаккхувлара лаьца никъ цуница бакъбе гIерташ вар из.

Американски президента яьча лакхе хьоахаьча заявлене хьакъехьа фу аргда Iа, Леонид Ильич?

Жоп: Советски кулгалхоша шоайла фу дувц шийна миштта хоа г-на Рейгана алар ше къоаста долда аьнна дита а дита, деша маIанах ер аргда аз.

Деррига́ча советски халкъа а санна советски кулгалхой уйлаши низаши тIадерзадаь да ядерни тIом вIалла а ца хилийтара, из хилара кхерам дIабаккхара. Тховшта юкъе а оаха дувц КПСС XXVI съезда трибуна тIара массанена хоза а хозаш аз аьннар, белгала аьлча: герз Iоадарца ца! шоллагIчул котвала гIертар, ядерни тIем тIа котало йоаьккхаргья аьнна лерхIар кхерамеча тайпара хьаькъал чура довлар да.

ТIатохаргда аз, котварг ма вий со аьнна дага долаш ядерни тIом дIаболабергбац духхьал шийна теха вала безам боацачо. ТIалатар мелла чIоагIа низ болаш вале а, ядерни тIом дIаболабаря моллагIа метод цо хержа яле а ше де лерхIачуина тIакхоачалургвац из. Бекхам хиланза баргбац.

Иштта да вайна принципиальни хеташ дар. Дика хургдар, нагахьа санна США президента а ядерни тIалатара идея ше зуламе хилара тарра тIа ца эцара хьакъехьа корта болаш а шин дагара йоапаш заявлени йоре.

Хаттар отт, ООН Генеральни Ассамблея укх сессе хьалхарчарца ядерни герз юкъе ца даккхара хьакъехьа Советски Союзо сина предложени хьал хIана лацац ВIашагIкхийттача Штаташа?

Нагахьа санна эггара хьалхара ядерни герз тохар ца хуле, ма дарра аьлча, шозлагIа а кхозлагIа а ядерни герз тохар а хургдац. Долче, кIал кIийле йоацаш хул ядерни тIем тIа котало яккха мегаш е яккха ца мегаш долчох дувцараш — ядерни тIемах дола дош ден повестка тIера дIадоаккхаргда.

ХIаьта из да лаьттан тIарча машар хьалтдолча берригача наха дагалаттар. Советски Союзо а цун кулгалхоша а лерра́гIа шоай низ тIаухийтар. Долча тайпара аьлча, дош ВIашагIкхийттача Штаташка, цар кулгалхошка хьежаш да.

Я. АРАФАТ Л. И. БРЕЖНЕВА ТIАЭЦАР

Палестина мукъалкхара Организаце (ООП) исполкома Председатель Я. Арафат 20 октябре Кремле тIа а ийца, цунца къамаьл хилар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева.

Къамаьл деча дакъа лаьцар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР кхыча мехкашцарча гIуллакхий министра А. А. Громыкос, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, КПСС ЦК секретара Б. Н. Пономарева, хIаьта иштта ООП исполкома члена, ООП политически департамента кулгалхочо Фарук Каддумен ООП исполкома члена А. М. Абу-Майзарен.

Дег тIара безам, доттагIал долча хьалашка дIа-вха дагабаьлар укх дукхача дешаех, эггара хьалха — Гаргарча Малхбоалерча хьалаца дуваадена дарех, шоаццта хетачох.

Л. И. Брежневех Я. Арафатен хьалхайнадир Гаргарча Малхбоалера хьал США милитаристски гIуллакхаши тIа-тIа чIоагIагIа тIом хьоабе гIерташ Израиле леладари бахьан долаш ердалэрах шоаш чIоагIагIа сацотдеш хилар. Вашингтонаи Тель-Авиван юкъера «стратегически союз» гуччахьа хьа а кхайкаль. Израилах керттера герз даьд ВIашагIкхийттача Штаташ Гаргарча Малхбоален халкъашта шоай политически, тIема, экономически доал тIиоттадара тIервзаль планаш чакхйовхача. Цар хьаллоацц Израиль Iарбий халкъий хьакъехьа цунга экспансионистски политика дIахо лелайтара, дIалийна Iарбий территореш карара ца ялийтара, Ливана Къулбехьсина дукъала агрессиви гIуллакхаш леладайтара, ООН-о чIоагIъяь палестински халкъа къаман бокъонаш йоаяйтаран Палестински дукъалси болам бохабайтаран.

ОагIонаша бехке ду Средиземноморье кхерамеча кхохнама ккуврч хьабаре, цига хIа аьнначa тIом бе кийча хургйолаш америкайски флоти «сихха дIадоаржадулу низаш» оаларашн дIаоттадара тIадерздаь США гIуллакхаш. Укх хIамаш США Египтан Iарбий кхыча халкйи чурча гIуллакхашта юкъегIертилга, царна низ бе гIертилга санна лоархI цар.

Иштта хьаккхайкадир США-си цар гIончашен Ливана дукъала моастагIала гIуллакхаш леладеш хиларах а шоаш цIенхаштта саготдеш хилар. ТIом хьоабара кхерам геттара сов а боахаш. Ливена гуччахьа тIатувсаш кхерам а болаш, цу Iарбий мехка дукъала гуччахьара провокацеш йолас лерхI цар, империализмана дукъаларча нахъкъа тIара из лакха, шоашта ловр цунга дайта гIерт уж.

Л. И. Брежневеи Я. Арафатен массе оагIорахьара харцахьа лоархI «палестинцашта автономи» оалаш йолчох къамаьлаш а деш, оалантара дош — Палестина Iарбий халкъа ше къаьстта хиларан шийя доалахьара пачхаьалкхе хьалран йола шийн законни бокъо чакхьякха торо ялар къоастадела — юкъагIавакха гIерташ кэмп-давидски барта доакъашхоша леладер.

Л. И. Брежнева белгалдаьккхар, шийн къаман бокъонаш чакхьякхар дукъа къонахчал долаш къовсам лоаттабеш хиларах деррига́ча дунен тIа довзаденнен лоархIаши долча Палестина Iарбий халкъа ниийсхои гIуллакх леррагIа хьаллаьца Советски Союз хьайоагIаш хилар. Цу къовсаме кIезига толамаш даьхадац палестински халкъо, Iарбий къаманкортамукъален болама хьалхарча моттиге даьннад из, хIаьта цун политически авангардо — Палестина мукъалкхара Организаци дунен халкъашта юкъе шерра къоалбаьнаь тIайийцай палестински халкъа алхха цаI маре йоаца законни викал а лаьрхIа.

Къамаьла юкъе дакъа доалаш хиннараша къаьстта белгалдаьккхар Iарбий пачхьалкхенаш, Iарбий дунен деррига патриотически низаш кхоталаларен цар чакхдоахача гIуллакхий цхьоагIо чIоагIъярен лоархIам империализман сионизман гIийла́ча бахкашта дукъаларча, Гаргарча Малхбоалене бокъонца бола машар оттабар дукъа лоаттабеча къовсаме хоадамболлаш йолча фактирах цаI из хиларах тарра.

Вакъадир Гаргарча Малхбоален дош масса оагIув чу а лоацаш къовстадара дIахо а цхьана къахьега лаьрхIа Советски Союзи ООП-ги хилар. Иштта из къаьстадарга бода ниийсагIен корта болен никъ хьабелл, шинна а оагIонна хетачох, дешаца хьашт долаш йолча ерригача оагIонаши. Палестина мукъалкхара Организаце а тIехьа дакъа а лоацергдолаш Гаргарча Малхбоаленах йола Дунен халкъашта юкъера конференци гулъяра хьакъехьа КПСС XXVI съезда синача предложене.

Гаргарча Малхбоалене ниийсхои машар оттабар дукъа, къам кхычарех тийша хIама доацаш хилийтари шийн доалахьара пачхаьалкхе хьалри дукъа лоаттабеча къовсаме дIахо толамаш дахар ловш палестински халкъа ловца баьккхр Л. И. Брежнева. Шоай къаман кортамукъале лякхар дукъа къовсам лоаттабеча халкъашца солидарность хилара ленински принципашта тешаме йола Советски Союз массаза а палестинций бакъ гIуллакха тIехьа хургья. Я. Арафатага хоам бир цо Москверча ООП представительствана официальни дипломатически статус ялара.

Палестински кулгалхой а деррига́ча халкъа а цIерах Я. Арафата баркал аьлар КПСС ЦК-аси Советски правительствои Палестина Iарбий халкъа шоашта болча аьттои дукъа доацаш ковнъостал дарахи из хьаллацарахи. Цо бакъдир палестинцаш дIахо а палестински проблема ниийсхонца къоастаяра, Гаргарча Малхбоалене тешамеи чIоагIен машар оттабара тIехьа йолча Советски Социнацарен социалистически содружества кхыча мехкашцарен доттагIали цхьана леладу гIуллакхаши дIахо а чIоагIде лаьрхIа хилар.

Къамаьл деча вар КПСС ЦК Дунен халкъашта юкъерча отдела заведующе заместитель К. Н. Брутенци КПСС ЦК Генеральни секретара референт Е. М. Самотейкини.

(ТАСС).

Сийлахь-боккхача Октябра цIейна дика накъабола Назрановски района «Маяк» яхача совхоза шекара свеклаш лелаераш. Укх шера уж хьалкхеьй цар 120 гектара тIа. ЦаIн ахи гектар дIа а ниийца къаьст-къаьстача дезалаша балхаш даьд кхашка.

— Свеклаш тхо раьза долаш хьийкъай, — йоах совхоза керттерча агроном Аушев ХIарона. — ПланагIа дIаяла йоагIараш 1500 тонн йолаш, кIезигагIа елча а пачхаьалкхенна дIачулургья 1800 тонн.

12 октябра уж хьаяха йоланый совхозе. Свеклаш хьайоахачеи цIенъечеи хьинар ца кхоеш къахьег Дакиева Лейлай звеноцарча Богатырева Насапхана, Измайлова Аэас, Богатырева Хьашифис, Аушева Марета, Албогачиева Сахара, Ганиева Аэас, кхыбараша. ХIанзале цхьа бIаь тонн совгIа свеклаш кийчъяй цар пачхаьалкхенна дIалла.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) Измайлова Ала, Ганиева Ала, Богатырева Насапхан, цун йоI Хьашифа, Аушева Марет свеклаш цIенъеш боахк.

Т. АМИШЕВА
тексти сурти.

СОВГIАТАША ДИКАГIА КЪАХЬЕГА ДЕКХАРИЙЛА БУ

Сунженски района «Победа» колхоза № 2 йолча Шумков Александр Георгиевича кулгалдеча бригада коллектива укх деношка дIаелар РСФСР юрта боахама министерстваи профсоюза ЦК-аи вымпел. Из царна хьожаьй дIадахача шера балкий эффективности дикал лаккхъяра Ерригроссийски социалистически яхье толам баккхарах.

Иштта къахьег бригада коллективо укх шера а. Районе эггара хьалха чуийцар ялат, чах аргIаш дир, толаме лаьтта оах. Дукха ха йоацаш колхоза правлени парткомои даьккъала бийцар механизатораш ханал хьалха мукх дIабийна баккхарах. 3 октябрь хьатIакхачалехьа, оттаьча планал массех ди хьалха, 750 гектара тIа дIабийра цар из.

Из толам бола́кхача доккха дакъа лаьцад трактористa А. Корякина, сеяльщикаша В. Шаталова, Н. Лысова. Цар 386 гектара тIа мукх дIабийнаб, хIара дийнахьа шоьи ахи балха норма кхоачаш а еш.

ТолашегIволча механизатора Корякин Анатолий Емельяновича ше хьадер дикаду. Дика къахьег механизатора В. Кузьменкос. ДIадахача шера план 1750 условни гектар йолаш цо балхаш чакхдаьхар Т-74 тракторца 1918 условни гектара тIа. Шийгара масал гойташ болх беш ва цу бригада парторг В. Ермоленко а.

Колхоза кхыча бригадашкара механизатораш а ба хьиннарс къахьегаш. Иштта, баьцадаараш кхедеча № 3 йолча бригаде белгалдаьннав Золотарев Павел Георгиевич. Цунна а РСФСР юрта боахама министерстваи профсоюза ЦК-аи Сийлен грамота еннай.

Цу дезача совгIаташа кхы а хьинар айдаьд механизаторий. ХIанзале укх гурахьа дIаде деза деррига ялат дIадийна а даьккха района боахамашта юкъе у алха я из колхоз лаьтта ахара даьккъе а.

И. АКСЕНОВ,
Сунженски районни газета болхло.

ФУГА ХЬЕЖЖЕ ХУЛ ХЬУВКЪАМ

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера дика хьувкъам болаш ялат хьалкхедаьд республика юрта боахама къахьегамхоша. Даькеша планал совгIа дIачуденнад дукха ялат. Укх гуйран деношка хьатIадоагIача шера цун хьувкъам хьалкхебара эшараш деш боахк уж. Темпаш лакха йолаш оах лаьтташ, деррига низаш оарцагIдаьха дIадуваш да ялат. Из дукхагIа даккхара доккха декхар тIалатт юрта боахама къахьегамхошта. Цу гIуллакха йолча комплексни мероприятешта юкъе керттерчарех цаI я сортагIен районированни дола фу дIадер.

Фун дикал къоастаю цун абсолютни дозалца, тIадаларца, цIена хиларца. Сеялкашка чудохка мегаргдац иштта доацар. «Воча фух дика тайпа хиларга ма хьежа» яхаш халкъа ниша да. ДIадуваш дола фу дика хиларта хьежжа мара хургбац хьувкъам а.

Хьожаргда вай республика юрта боахама кулгалхоша, специалисташа укх гурахьа ялата лаьрхIа культураш дIаера эша фу Iалашдара фу йоакхо яьй. Цу гIуллакхах дика лоархIабаьб Ачхой-Мартановски, Грозненски, Гудермесски, Назрановски, Наурски, Урус-Мартановски районашкара юрта боахама кулгалхой, агрономаш. Цига деррига эша фу Iалашдаьд, хIаьта дукха хIаме да вшаш деррига а цхьоалагIчеи шоллагIчеи сортах а да. Иштта, Ачхой-Мартановски районе кийчдаьчох 92 процент цхьоалагIча сортах да, Назрановски районе — 81, Наурски районе — 74, Урус-Мартановски районе 65 процент.

Дикача кондицех долча фух ялат дIадер боккха лоархIам болаш гIуллакх да. ХьалхалаттачахIа боахамий практико хьахьекхад цхьоалагIча классах дола фу дIадийначa кхий тIара шоллагIчея кхоалагIчеи классах дар дийначул хIара гектар тIара 2—4 центнер ялат дукхагIа доаккхаш хилар.

Из положени дика кхета а сиі дукхача колхозий, совхозий кулгалхоша, специалисташа йоакхо яьй деррига фу цхьоалагIчеи шоллагIчеи сортах а долаш дIадуваш стандарта дIагIанхоачадара. Из болх дика чакхбаьккхаб Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский», «Самашкинский» совхозашка, Наурски района Ленина цIерагIчен «Красное Знамя» яхачеи колхозашка, Грозненски района «Горячеисточненский» совхозе, Сунженски района «Победа», «Путь к коммунизму» яхача, Кировеи XX партсъездеи цIерагIча колхозашка.

Халахете а, кондицех дола фу Iалашдара балхаш иcала лел Малгобекски, Надтеречни, Шалински районашкарча боахамашка. Цига геттара кIезига да цхьоалагIча классах дола фу, хIаьта долчох дукхагIа дар кхоалагIча классах да. Цу районашкарчи а цхьадолча Грозненски Сунженски районашкарча а боахамашка кондицех дола фу тоьаш дац. Иштта воча хьал ниисьенна «Грозненский молочный», «Сунженский» яха совхозаш. Цигара фу кхоалагIча сортах да, иа а деррига кондицех дац. Кхоачамболаш фу дац Малгобекски района Гl. Ахриева цIерагIча совхозе, хIаьта «Алханчуртский» совхозера дар дIадувча кондицета дIакхоачаданза да.

Юрта боахама кулгалхой, специалисташ декхарийца бе кхы ха дIа а ца дIа йохийташ геттара сиха шоай низаш дIа ма кхоачча цхьоалагIча классах дола фу Iалашде.

Н. СИДЕЛЬНИКОВА,
республиканск фун инспекце керттера агроном.

ЯХЬ—ТОЛАМИЙ ЛАРД

ЦхьайтталагIча пятилетта хьалхарча шера план хьанал хьалха кхоачашъяра Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дувча цIейна сийлен вахта наккъбахара шерра социалистически яхь йоаржаьча «Горскнефть» НГДУ мехкдаьттахоша бизза пайда ийбу шоай кхоачамех. Мехкдаьтта даккхара ийс бетта план кхоачашъяьй массе а цехий, участкай коллективаша. Продукци маьхала яккхара пачхаьалкхен план 105,0 процент кхоачаш а еш, заданел совгIа маьхала яьккхай 75 эзар сом мах бола продукци. Ийс бетта планал совгIа даьккхад 5740 тонн мехкдаьтта, шера тIаийначa социалистически декхарех планал совгIа даккха делаш хиннар 5100 тонн мара доацача. Къахьегама овцарле лакхьяра задани тIехкхоачашъяьй. Духхьал из лаккъяра чотах даьккхад планал совгIа мел даьккха мехкдаьтта.

Укх шера дукха болх баьб мехкдаьттахоша доагора энергетически ресурсаш кхоара а. Цох доккха беркат даьннад. ДIабехача ийс бетта цар кхольй 899 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 323 гигакалори йIовхала энерги, 56 тонн условни доагор. Из бахьан долаш пачхьалкхенна хинна пайда 8200 сом да. Скважинех пайда эцаре коэффициента задани а тIехкхоачашъяьй. Планах 0,976 хила езача из дIаккхаьчай 0,977 — вега.

Мехкдаьтта даккхара интенсификаци яра тIаерзаь дIабахача ийс бетта чакхьякхай 33 геолого-технически мероприяти. ТIехкхоачашъяьй скважинашта капитальни лаьттан кIали ремонт яра пачхахьалкхен план а.

Производства эффективности балха дикали лаккхъяра тIехьа шерра социалистически яхь йоаржаьй «Горскнефть» НГДУ мехкдаьттахоша а. Скважинашта капитальни лаьттан кIали ремонт еча бригадаша хьаллаьцай мехкдаьттен гази йоахача скважинашта капитальни лаьттан кIали ремонт еча бригадай мастерий. Ерригсоюзни совещане доакъашхой «Еррига скважинаш болх беш хилийта», «ХIара скважинера дукхагIа даккха мехкдаьтта» яха инициативаш. Цу ерригсоюзни социалистически яхье кхоалагIа моттиг яьккхай мастер А. И. Светличный керте латтача скважинашта капитальни ремонт еча бригадо. Дика болх барах белгалъяьннкхай мастер А. Ф. Шевченко керте латтача мехкдаьттаи гази йоахача бригада коллектив.

Укх шера кхоалагIча квартале скважинашта текущи капитальни ремонт еча бригадай вахташта юкъе шерра социалистически яхь йоаржа. Цу профессех дикагIъяр яха сийлен цIи яккхара. Цу яхье дакъа доацаш яр «Грознефть» производственни объединене ерригача мехкдаьттен гази йоахача управленешкарча ремонтникий бригадай дикагIйола вахташ. Профессиональни говзала конкурса итогаш йича «1981 шера «Грознефть» объединене дикагIйола вахта яха сийлен цIи луш, яхье шоллагIа моттиг хьеннйо бурув деттар И. И. Дорофеея керте латтача вахта Сийлен грамотеи 200 сом ахчаи премии луш. Иштта цу яхье шоллагIа моттиг а хьожаеш, Сийлен грамотеи 150 сом ахчаи премии елар оператор З. Н. Мустапаева керте латтача вахтана а.

«ТIехьабусараш боацаш бе болх» яха ростовчаний инициатива йиаза кхоачашъяьй ала йиш йолаш ба тха мехкдаьттахой. Цхьаккха структурни подразделени е звено яц тха управлене пачхаьалкхен плани тIаийца декхараши тIехкхоачаш ца деш.

Тха НГДУ вIашагIа а елла болх беш я мастерий совет. Цо дукха болх бу мастерашца хIара скважино луш дола мехкдаьтта дукхагIа хилийтара тIаберзабаь. Берригa мехкдаьттахой оарцагIбоах цо социалистически яхье хьинарегIа дакъа лацийтара. Цу яхьа итогаш ю мехкдаьттахой профессиональни цIей деллена денопика. Яхье котбаьннараш Сийлен улга тIа хьу. 1981 шера дикагIвола мастер яха сийлен цIи еннай цхьоалагIча цеха мастера А. А. Авилова.

Иштта яхь вIаштIехьа а яьккха къахьегаш бола «Горскнефть» НГДУ мехкдаьттахой дог тийша ба цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера плани тIаийца социалистически декхараши шоаш тIехкхоачашдергхилярах.

Е. ИВАКИНА,
«Горскнефть» НГДУ плановни отдела начальник.

ЯЛАТ А ДIАДУВ ЛАЬТТА А ОАХ

Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза механизатораш тIадоагIача шера ялат дика хьалкхедара тIатеIIа балхаш деш боахк.

ЦхьайтталагIча пятилетка шоллагIча шера хIара гектара тIа ткъаь итт центнер яккха лерхI цар. Иштта из хьалкхедара толаме чакхдоах кхашкара деррига балхаш. Минеральни удобренешца хьаьи а деш аьхад лаьтта. ТIаькха БДТ-7 яхача дезача маккхашца цамцалаьккхад. Из болх Т-150 марках йолча тракторашца толаме чакхбаьккхаб йоккха опыт йолаш болча механизатораша Чатуян Манукеи Исмаилов Гиланеи дийнахьара балха норма 130 процент кхоачаш а еш. ДIадув фу дикача сортах да. Цул совгIа, дIа а дув из урагIен пхорагIен.

— Иштта из дIадуваш хилча листал боарамагIа долаш хьатIадоал ялат, — йоах колхоза председатела Дышниев Султана. — Цудухьа тха механизатораша чIоагIагIа йоакхо ю леррIа из дIалдера.

Укх гурахьа йлх бIаьи ах бIаьи гектара тIа кIаи ши бIаь гектара тIа мукхи дIабе болаш ба колхоза кхаш леладе раш. ХIанзале йиъ бIаь совгIча гектара тIа дIадийнад ялат. Из дIадуваш йиъ агрегат йоалл. Механизато р а ш а шоашта могар ду доаццача хана деррига ялат дIадийна даккхара. Духхьал делкъийна хIама кхоаллача хана йоаккхар мара агрегаташна сайца ха а ца йоаккхийташ ден сердалагIа болх бу цар. Царна юкъе яьржача социалистически яхье хьалха ба Ибрагимов Къоасими Дикаев Имраши. Юкъера лаьрхIача 130 — 130 процент кхоачашъю царех хIаране дийнахьара балха норма.

Массехк дийнахьа деррига хIаде деза ялат дIадийна даккха лерхI колхоза механизатораша.

Йоакхо ю колхозе бIаьсти дIаюргйолча кхыча культурай а. Цу гIуллакха эйбь кийчъеш боахк механизатораш. Деррига аха деза лаьтта цхьа эзари йиъ бIаьи гектар гаргга долаш хIанзале ийс бIаь гектар совгIа лаьтта аьхад. Из оахаш ДТ-75 маркех йола ялх трактор йоалл. Механизатор а ш т а юкъе къаьстта къахьегама овцарле лаккхагIа йолаш болх бу Чимаев Хьасана.

С. АУШЕВ.

ОКТЯБРА НАКЪАДОЛХАШ

— Тха комбината меттел, объединене а хьалха латташ хьайоагIа битумни каьхата цех, — аьлар гIишлон материалаш еш йолча Грозненски № 2 йолча комбината технолога Строкова Елизавета Викторовнас. — 9 бетта задани тIехкхоачашъяьй. Хальъа боахама арахийцад планал совгIа бIаьш тоннаш дола битумни каьхат.

ДIахо Елизавета Викторовнас дувц цеха коллективо доахача толамех, цига латтача социалистически яхьах.

Битумни каьхат эш халкъа боахама дукхача доакъашна, цунга хьежжа из дIа а дола хьуькхача моттигашка. Из дика кхета я деш къахьег цеха болхлоша.

Пятилетна хьалхарча шера заданеш толамца кхоачашъяра яьржача социалистически яхье хьалха латташ хьайоагIа коммунист Исаев Сайт-Рахьмани Пашин Владимир Сергеевичи керте латта бригадаш. Цар хаддаь план кхоачашъю 110 процент.

Цехе къаьстта болх дика бу коммунистически къахьегама ударникаша аппаратчикаша Давиденко Евгения Федоровнас, Черненко Валентина Николаевнас, Наматчицас Дудичкина Нина Васильевнас.

ХIана итт бетта задани тIехкхоачашъяь Сийлахь-боккхача Октябра цIейна накъаьбахара шерра социалистически яхь йоаржаь къахьег цеха болхлоша.

Ю. ТЕГАЛОВ.

ПАРТИЙНИ ВАХАР: СОБРАНЕШ КИЙЧЪЯРЕИ ЧАКХЪЯХАРЕИ ПРАКТИКА

ДАЬЧОХ ТОЪАМ БАЬ ЦА ІЕШ

Ленински парти массаза а йоакхо сил хинна, хІанз а и ший членийн производственни а общественни а хьинар хаддана айдара. Цо де мел дезар ду коммунисташа беррига шоай низ дІалуш, творчески къа а хьегаш, нах шоашта тІехьабахара, къахьегамхой политически сакхетам лакха а болаш хьалхехе баккхеча шоашкара масал гойтара. ХІара коммунист парте лакха идейни бІухо а волаш, коммунизм хьалъеча хьалха латта везалга вай дийцадийта йиш яц, аьнна белгалдаьккхар XXVI-ча съезде КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева.

ИЗ УКАЗАНИ чакх а йоахаш, болх бу тха завода партийни оргІанизаце. Парте членийн, кандидатийн къахьегама а общественни а хьинар айдар духьа тайп-тайпара формаш юкъеккхул. Царна юкъе лоархІаме моттиг дІалоацаш я партийни собранеш.

Массанена а хетар теркал а деш, социе тІаацарах боалаш бац партийни собране лоархІам. Общественни вахара кертера дош дувцаш коммунистий политически сакхетам лакхлу, общественни а производственни а хьашташ дикагІа кхетадайт, коллективе хетар де Іомабу, партийца принципиальность а идейнотешаш хилар а лакхду.

Ерригача партена сацна, тха партийни организацена а бонкха лоархІам болаш ба «Ярославски городской партийни организаце партийни собранеш чакхъяхара практикаха» бола КПСС ЦК соцам.

Цу тІа дувцар кхоачаш а деш, завода партийни бюрос хаддаза теркам тІаухийт партийни собранеш кийчъяра а чакхъяхара а, уж коллективни кулгалду орган хиларах тарра цар лоархІам айбу. Цукга хьежжа коммунистий хьинари инициативи лакхлу. Собранешка дувца уттаду оаха производствана лоархІаме дола, коллективана чІоагІагІа дагадовхе дешаш. Тхога дукхаза а хьахьийнхад сагогагІа дола дош дувцаш хилча массане а цхьатарра собранешка дакъа лоацилга. Партийни собранеш дика кийчъяь, хІаране шийна хетар оалаш, дахча дисар делга майрра хьадехаш, КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъяра коммунисташ а парте бовцараш а оарцагІбоахаш уж чакхъяхара хаддаза йоахо ю оаха.

Дувцаргдола дош къоастадеча хана тха парторганизаце бюро коммунисташца лагаюал. Цу гІулакхо торо лу парте членашта дувца оттадеча дешаех шоашта хетар ала хьалхе а кийчбала.

Ден повестка къоастаелга, шено а йоацаш, лоархІаме да. ХІьта а беррига коммунисташа дийза дакъа ца лоацаш собранеш чакхъювлаш а моттигаш хул. Керттера цун бахьан — собрани чакхъаккхара коммунисташ керттІа кийч ца бенналга.

«Электроинструмент» заводе собранеш кийчъярен чакхъяхарен практикана чІоагІа юкъеденад цу гІулакха лаьрхІа комиссеш вІашагІйоахилга. Комиссешта юкъе а болаш, собранеш кийчъеча дакъа лоацаш хул партийни активисташ, мугІаре коммунисташ, ювца оттаеш йола проблема дика йовзаш бола специалисташ. Иштта партийни собрани кийчъеча дакъа лаце бех халкъа тІахьожамхой, моттигерча Советий депутаташ, парте йоаца актив.

Отчет еча юкъагІа 10 партсобрани яьй оаха, царех 8 планах дувца лаьрхІа хинна дешаш дувцаш хиннай. Собранеш кийчъеча дакъа лоацаш 50 саг хиннав. Собранеш кийчъеча а уж чакхйоахача а массаза хьинаре дакъа лоацаш хул коммунисташ: Б. Х. Гагиев — завода планово-экономически отдела начальник; З. А. Сагов — отдела начальник; Р. Я. Костоева — сборочни цеха начальник, А. Д. Могушкова — механически цеха токарь, А. И. Щеглов — инструментальни участка бригадир, кхыбараш.

Иштта дІаьнкхар оаха «штатни ораторий» проблема. ХІанз партийни собранешка къамаьл деш хул парторганизаце дукхагІа бола коммунисташ.

Собрани толаме чакхъалга кийчъьча докладага а преңешка дийцача къамаьлашка а хьежжа хул аьлча со гІалат варгва аьна хетац сона. Собранеш дукхаханеша дакъа лоацаш кийчъеш хилча дувца оттадеш дола дош а кІоаргагІа тохк. ХІьта а пренешка къамаьлаш делга массаза а тхона хеттача бесса чакхдалац тха. Цудухьа хьалхе а къоастабу оаха дош дувцача къамаьл дергдараш, цар санна теркам тІабахийта беза белгалдоаккх. Из ду дувца дош кІоаргагІа дашхар духьа. Оаха хьехар дальдар аьна, коммунист шийна хетар а ала йиш йолаш ва.

ХІара собрани творчески кийчъе еза, дувца оттадеча деша специфика лархІа еза. Цунца цхьана массанешта йоагІаш юкъара моменташ а я. Масала, хилаза дардоацаш гІулакх да беррига коммунисташ собранешка ухилга. Из гІулакх дика вІашагІехьдаьккхад тха парторганизаце. Бахьан доацаш коммунист собране ца воагІаш моттиг хилац тха тІеххьарча хана.

Цунца цхьана кхоачамбоацараш дац яле йиш яц тха балха тІа. Масала, цхьайолча хана беррига коммунисташна ший ханнахьа дІахайтац собрани мича хана хул, сменашка балха бола коммунисташ мукъабалийтар духьа царна метте нах хьежабац. Из болх тоабе безаш ба тха.

Цхьаьнха гІулакх а да тоаде дезаш. КПСС Программой Уставой дІадехар, партийни декхараш мишта кхоачашду хьожаш хІанз а кІезига ладувгІ оаха коммунисташа еча отчеташка. Иштта тІанийдеча соцамаша де лерхІар а дикагІа кхоачашделга Іалаште дезе тха.

Производстве КПСС члений лоархІам лакхбара тІабийза хаддаза беча балхах чІоагІа пайда боал. ТІа-тІа дукхагІа хул шера а бІаьрчача пятилетка а планаш хьанал хьалха кхоачаш а еш социалистически декхараш тІанийца бола коммунисташ-болхлой, инженерно-техически болхлой. Коммунисташта, парте членалла кандидаташта юкъе тІеххьарча хана дукхагІа ба коммунистически къахьегама ударникаш. ДукхагІа бола коммунисташ хаддаза чакхдоахаш партийни декхараш долаш ба.

Партийни собранеш кийчъяри уж чакхъяхари йолча системо тха партийни организаце хьинар айду. 11-ча пятилетка планаши заданеши кхоачашъяра коллектив оарцагІйоаккх. Цунца цхьана тхоашта хІанзалца карагІдаьнначох тоъам а баь Іеш дац тхо, критически мах бу оаха данаш дисарий. Йола практика дІахо а тоаеш, хІара коммуниста хьинар кхы а айдергда оаха.

Завода партийни организаца, еррига парти а санна, творчески къахьегаш а КПСС XXVI съездо оттадаь исторически декхараш толамца кхоачашдара.

Собрани вІалла дІа йолаелалехьа наха юкъе а йолаш, комиссе баьча балхах пайда баьлар. Къахьегамхошта дийцар тохкаш долча дешах лаьца, коммунисташта, мугІаренча болхлошта дувца оттадеча дешах фу хет кайра. Из деррига а терналдеш яр оттаь доклад а.

Деррига а чулоацаш кийчъяь собрани дика чакхъяьлар. Коммунисташа корта а болаш къамаьлаш дир, балха тІа дола кхоачамбоацараш гучадаьхар, баккха безачох бехк баьккхар. Хьалха собране къамаьл ца деш хиннача коммунистиша а хьинаре дакъа лаьцар, пайда лургболаш йола предложенеш елар. Из цу тайпара хилар кхетадеш а дар, хІана аьлча собрани кийчъеча дакъа лоацаш хиннача коммунисташа дикагІа яйзар ювцаш йола проблема, цох шоашта хетар дувца безам хилар цар.

СОБРАНЕШКА къамаьл де ца тугаш, юхагІерташ яр электроучастке болх беш йола обмотчица М. И. Барцева. Цкъа партбюрос тІадиллар цунна участкашка къахьегама дисциплина мишта я хьожилга а, цох шийна хетар коммунисташта дувцилга а. Дика чакхдаьккхар цо из гІулакх. Партийни собране дийцар цо шийна гучадаьнна кхоачамбоацараш, уж дІададахара мах бола предложенеш елар. Коммунисташа хьалльацар цо дийцар, цох беркат а даьлар, кІезигагІа йоалора балха ха, кІезигагІа хилар прогулаш а. Иштта общественни балха юкъеяза М. И. Барцева тІехьагІа каст-каста партбюро вда яьлар, партийни собранешка хьалха санна эхь а ца хеташ, къамаьл доре. Из санна собранешна къамаьл де баьлар коммунисташ М. О. Оздоев — инженер, А. М. Котиев — слесарь-лекальщик; С. Е. Черных — автоматчик; Я. Х. Сагов — токарь; Т. Д. Халгуев — слесарь-инструментальщик, дукха а кхыбараш.

Хьалхе а оттаьча планах собранеш кийчъераша токх дувца отту дош, нахаца къамаьл ду, мах бола опыт гулъю, кхоачамбоацараш гучадоах. Иштта беча балхах беркат доал. Собрани а хилалехьа коллектив тохалу балха тІа дола кхоачамбоацараш дІададах.

Хьожаргда вай, масала, укх шера июль бетта хиннача партсобрани мишта чакхъяьлар. Цу собране дувца оттадаь дар 1981 шера хьалхарча 6 бетта заводе баьча балха итогехи дикал лакха йола продукци дукхагІа арахеца коллектив оарцагІъяккхара партийни организаце де дезарех.

Собрани кийчъеча хана теркаме ийцар апрель бетта «Сердало» газета тІа коммуниста Л. Сагова белгалдаьха хиннача кхоачамбоацараш. Хьалхе а бюро заседани а яь, йоккха комисси вІашагІъяьлар. Цу юкъе бар производство дика йовзаш бола коммунисташ. Комиссена керте вар партбюро член. ХІаранена тахка дезача дешай план елар, цу тІа дувцачох керттердар — арахецача продукце дикал мишта хьаялга. Къаьстта белгалъяьккхаар гІишлон-отделочни машинаш ю участок.

С. МУТАЛИЕВ,
ГІ. Ахриева цІерагІча «Электроинструмент» яхача завода партбюро секретарь.

Предприяти эргаяьккхачул тІехьагІа—87 миллион сома пайда

МОСКВА. 1972- шера столични промышленноста флагмана — «Марси жІовн» яхача завода е йолаьча генеральни реконструкце из чакхъяьнначул тІехьагІа 87 миллион сома боарам болаш пайда баьб.

БІубешка кхоачашъю предприяте цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера программа. 1981 шера бархІ бетта планал совгІа маьхала яьккхай 1185 эзар сома продукци. Шу доладелча дена кходаьд 556,6 тонн условни доагор, 3608 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 13746 гигакалори йовхала энерги, 175 тонн Іаьржа метал.

Партийно - политически дешара системе укх шера ухкала 352 пропагандисто еча занятешка керттера теркам тІабохийт завода технически кхы тІа кийчъяра, кхоми хьурмати дара тІехьарча болама дешашта.

СУРТА ТІА: пропагандисташна консультаци еш ба завода экономически кабинета заведующи Л. Зяблова (юкъера яр) политпросвещение кабинета консультант В. Ткачева.

Ю. ЛИЗУНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

КХОМ БЕ, ЛОРАДЕ, ЛАРХІА

ХЬАХУЛАР—ДУКХАГІА, ДІАДОДАР—КІЕЗИГАГІА

«Консервплодоовощ» яхача производственно - совхозни объединенена чуйоагІача предприятешта юкъе йоккхагІчарех цаІ я Грозненски консервни завод. Завода керттерча 5 цехо чакхйоах баьцадаараш леладеча боахамаша хьалхеяь продукци. Укхала кийчъю томаташ, кабачкови икра, баьцнара горошек, ябаккха а компой а сок, кхыбола кхача.

Заводо арахецача продукцега хьежаш дукха мах ба. Из дІаухийт вай хапара йоккхагІа йола гІишло — БАМ йоллаш боахначарна, СибарегІарча а КъулбаседергІа а къахьегамхошта, кхычахьа.

Завода болх эггара сихбенна ха я ахка-гуйра. Цу хана республике хьадоал баьцадаараш. Цхьабакъда, балха сезон дукха а хьалхагІе дІайолалу. Іай кийчъю укхаза ерригача пехашка латта оборудовани, емкосташ, кийча продукци дІаоттаергйола моттигаш. Укх шерарча сезона а дика кийчъеннаяр завода коллектив. Наха чІоагІа хоттаташ, ацаш а я ябаккхах яьккха сок. Из кийчъяра эша оборудовани завода специалисташа шоаш хьа а яь, заводе дІаоттайир. Иштта реконструкци а яь тоайин томатни цех а. Керда емкосташ хьалъяьй, тоаяьй баьцадаараш хьачуэцаш а парна протиркаш еш а йола узел. Денн бийсанна 480 тонн чакхъяккха могаргдолаш керда лини йиллай.

Керда продукци чакхъяккхара завода коллектива мел чІоагІа кийчъеннаяр а, ах шера план кхоачаш ца еш йисар укхаза. Цу гІулакха беррига бехи завода кулгалхой ба ала йиш яц. Дика хиннаяц укх шера баьцнара горошек, хІьта хьалхарча ах шера план кхоачашъелга дукхагІа даьхье цох тийша дар.

Юхебисача ялх бетта завод тІехьайнса хилар дІа а доаккхаш, шера план кхоачашъе дага я коллектива. Цу гІулакха дукха мероприятеш чакхйоахаш я хІанз заводе. Промышленни предприяте кулгалхоша, партийни, профсоюзни, комсомольски организацешо, беррагІа болхлоша дика кхетаду производства боарам лакхбара ерригача ресурсашта кхом безилга. Цудухьа, деррига лорадеш, лоархІаш лелабе гІерт укхаза боахам.

Заводе хаддаза болх беш 800 гарга саг ва. Цхьабакъда, аьхки баьцадаараш хьадаьлча уж нах тоъац. Из гІулакх иштта оттаргдолга хьалхе ха а хова, завода администраца а партийни организаца а хаьнахьа оарцагІъяьлар. Нохч - ГІалгІай пачхьалкхен университета кулгалхошца дийцар 270 студент заводе болх бе хьожавергволаш. 40 совгІа саг города гонахьа яьдача юрташка хьаккхул. 35 саг керда хьанийцар. Цул совгІа, юкъ юкъе профессионально - технически училищашкара дешархой а кхувл. Объединена чудоагІача боахамаша кхедаь баьцадаараш чакхдахара тоъаргболаш низ ба из.

Къахьегама овсарле лакъяра, арахеца продукци алсамъяккхара коллективагара, партийни организацегара дІадех боахам хьурмат а деш лелабелга. Доагорг - энергетически ресурсаш, бийдал кхоелга дувцаш ерригазаводской профсоюзни конференци хилар укх аьхки. Цун девиз яр «Продукци дукхагІа — дІадодар кІезигагІа» яхаш. Конференце хоадамболаш дийцар заводе дола кхоачамбоацараш уж дІадахара накъаш белгалдаьхар.

Баьцадаараш да а ца дойташ, ма хулла уж сихагІа а дикагІа а чакхдахар духьа XI пятилетке керда консервни цех хьалъе лерхІ укхаза. Иштта 1981—1982 шерашка тоаергйолаш я томатни цех а, хьалъергья кийча продукци дІаутттаю склад. Оттаергья «ВПНД-10» яха керда пресс. Из эш томатни отходех юхейнса хьоанал хьаинкхара.

Заводе къаьстта теркам ба арахеца продукце дикагІа хилийтара. Цу гІулакха партийни, профсоюзни, комсомольски организацей ювалаш юкъе а болаш, хІара цехе постан вІашагІъехкай. Гучадаьнна кхоачамбоацараш дувц ценгазета тІа, «Комсомольски прожектор» тІа, тІахьожама группа листока тІа. Уж дІадахара дезар ду.

XI-ча пятилетка декхараш кхоачашдара заводе шерра яьржай социалистически яхь. Цун девиз я: «ХІара балха дийнахьа хьадер дукхагІа хилийта!» яхаш. Бизза пайда эц моральни а материальни а стимулех. Хьалхалаттачар опыт, царна карагІдаьннар массанена а дІадовзийт.

Къахьегама массаза а хьалха латташ хьайоагІа къонача коммуниста, сменни мастера Адаев Жабара кулгалду сом чакхбоаккхача цехка участок. Дика я цо арахеца продукци. Укхаза къаьстта хьинаре къахьегаш ба болхлой А. Баканева, З. Дудаева, Л. Дубаева, КПСС член, горсовета депутат Н. Красник. Цар хІара дийнахьа сменни заданеш 120—130 процент кхоачашъю.

Иштта хьинаре къахьегаш я консервни цехе 1976 шера дена болх беш йола комсомольско - кагирхой коллектив а. Теплова Елена Николаевнас кулгалдеча цу бригада коллективе 17 комсомолец ва. 1980 шера республикерча комсомольско - кагирхой бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхар ма гирхоша. ХІанз а иштта лакха да цар балха хьокхамаш.

ЦхьайтталагІча пятилетке производство дикка шеръе дага болча завода кулгалхоша шоашта эшаргбола специалисташ шоаш хьалхебу. Завода шерра даьржад хьехамчал, кагирхой профессионально - технически училищашка, техникумашка, чувзашка деша хьежабелга. Иштта укх шера завода стипендиаташ а болаш, вузашка деша 12 саг вахав. В. Горячко деша эттав управлене Московски институте, Краснодарски политехнически институте дешаш ва І. Бекмурзаев.

Деррига а лоархІаш, кхом беш, кхоанен уйла еш завода коллективо беча балхах беркат доалал. Сентябрь бетта план 135 процент кхоачашъяьй заводо, хІьта 9 бетта план — 95 процент. ТІадиса пачхьалкхен декхар 20 октябрь хьатІакхоачачал дІа а даьккха, шера план толамца кхоачашъе дага я завода коллектив.

М.-Б. ЦИЦКИЕВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

Президиумо дийцад «КПСС XXVI съезда решенешка хьежжа граждани письмошца дІадерзараш бу болх тоабарах» дола дош.

Цу тІа белгалдаьккхад, 1980 шера 4 мартера «Граждани предложенеш, заявленеш, письмош къестадара порядках» яха СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ «КПСС XXVI съезда решенешка хьежжа къахьегамхой письмошца, предложенешца бу болх дІахо тоабара де эшарех» яха КПСС ЦК соцами ларде а луацаш, социальни Іалашон министерства къахьегамхоша дІадехараш кхоачашдара дика болх баьлга.

Масала, саг болх бе могаш ва е вац тахкара экспертиза еча хана цамогаш болча нахага лорех - экспентех массехк саг хьохилга Іалашдаьд. Министерстве хьадла оттадаьл гражданаш тІанийбелга. КІирах диъ дийнахьа нах тІанийбеш хул министри цун заместителаши, вокх шин дийнахьа отделий начальникаш. ХІьта нах тІанийбелга укхаза вІаштІехьдаьккхад уж балхара мукъа болча хана, цу даькъе шоатта денош а. График хьатІаэттача бетта цкъа республика районашка дІа а бахе нах тІанийбу министерства кулгалхоша. Пенсеши пособеши хьежадеча центро кхы тІа а болх белга вІаштІехьдаьккхад.

Министерства болхлой пенсионни законодательствах лаьца кепайовзо тІа, телевидене, радио гІолла дукхагІа статьяш етта, къамаьлаш де баьнняб. Министр а цун заместителаш а предприятешка, колхозашка, совхозашка ханнахьа министерства балхах лаьца отчеташ еш хул.

Министерстве цун карарча учрежденешкей хьадла лостам болаш леладу граждани жалобашта, заявленешта учети регистрации елга, уж лелаелга.

ВІарча хьайнцача цу хьакъехьа министерства баь болх во ца хилар белгал а доаккхаш, Лакхехьарча Совета Президиумо цу даькъера цхьадола кхоачамбоацараш хьагучадаьхар. Министерства кулгалхоша «КПСС ЦК съезда решенешка хьежжа къахьегамхой письмошца, предложенешца бу болх дІахо тоабара де эшарех» яхача КПСС ЦК соцамо дІадеххача тайпара шоай болх эргабоаккхилга эсала оттадаьд. ХІанз а боккъонца дІадаьккхадац жалобаш ха тІехьа къестаелга. Някслуш да цхьайолча заявленешка увттаду дешаш лерттІа теркам тІабахийте къеста ца дар бахьан долаш цох лаьце юха а лакхе латтача инстанцешка каьхаташ ухаш хилар.

Лакхехьарча Совета Президиумо хьадийхар социальни Іалашон министерствагара гражданаша шоашта хьалхашка увттаду дешаш КПСС ЦК соцамой СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указой дІадеххача тайпара чакхдоахилга Іалашдар.

Министерствана могадаьд шийна отделий, карарча организацей кулгалхой письмошца, жалобашца, заявленешца бу болх нийса вІаштІехьбаккхарах бола бехктокхам айбелга, цар тІа увттаду дешаш шоай ханнахьа дизза чакхдоахилга.

Министерства теркам тІаэзаб пенсеши пособеши хьежадеча центра болх тоабиза, пенсеши пособеши дІателара документашцен ший ханнахьа бувзама предприятеша кийчдаьза дарг ца хилара.

Министерства кулгалхошта могадаьд къахьегамхошта социальни Іалашо яра законаш, цу хьакъехьа партен правительстван тІанийдаь соцамаш дІадовзийтара кепайоазонах, радиох, телевидених, къахьегама коллективашка хулача собранеех, граждани сходех бизза пайда эцилга.

№ 20 ЙОЛА «АГИТАТОРА БЛОКНОТ»

Кепатеха араьннай КПСС Нохч - ГІалгІай обкома пропаганда агитацей отдела «Агитатора блокнот» яхача журнала аргІанара тхъоалигІа номер. Из хьаеллалу «Халкъий-вежарий доттагІалеи дезале» яхача редакционни статьяца. Цу тІа дувц республика автономе 60 шу дизарех Нохч - ГІалгІайчоший лоІамагІа Россена юкъеяха 200 шу дизарех цІейшта къахьегамхой мишта кийчлу.

Журнала тІа кепатехай иштта комсомол хьаьнначи Денна хетаяь ВЛКСМ областной комитета хьалхарча секретара Г. Х. Эльмурзаева «Парте денале гІонча» яха статья.

1981 шера 10 ноябре дездергда Советски милице Ди. Цуна хетаяь я журнала тІа кепатеха «Тешаме де халкъа гІулакх» яха статья, лаьцар ва Нохч-ГІалгІай АССР чурча гІулакхий министр Л. А. Шуть.

«Экономика кхом беш хила еза» яхача рубрикана кІал кепатеха я «Бийдала, доагора - энергетически, кхыдола материальни кхоачамаш кхом беш дикагІа пайда эцаш леладара болх чІоагІбара хьакъехьарча» КПСС ЦК-ай СССР Министрий Советей соцама пропаганда яра йолча докладий, лекцей, беседай тематика.

«Цар цІераш техка я улицаш» яха рубрика оттаьй «Тхьаь ялинех цаІ» яхача В. Дмитриевай статьяна керте. Цу тІа дувц легендарни турпалах И. Т. Фиолетовх.

«Общественни хьайбаш леладара торонаш» яхаш я журнала тІа кепатеха Е. Кучерявенкой А. Тумриевей статья.

ТАТАРСКИ АССР. Производства эффективности къахьегама дикали лакхъяра къахьегамхой оарцагІбоахаш бонкха болх бу Нижнекамски городской партийни организаце. Дукха ха йоацаш горкома балха анализ а яь КПСС ЦК соцам тІа могабаьб из болх.

Нижнекамске шерра дІабаьржаб «ДикагІбола специалисташ — болх бе йолаялийта езача производствашка» яхача лозунгагІа лелабу болам. Алхха мехкдаьтта химеи энергетикан предприятешка шя эзари ах эзари гаргга опыт а лакха говзал а йола болхлойи инженерно-техически балхахойи керда вІашагІъехкача цехашка болх бе болабеннаб. Из бахьан долаш хІара кхоалагІъяр хІана яц аьнна иттлагІча пятилетке эксплуатаце дІаенна мошность хачая хьалхкара а ерзаь еннай. Цо дикка лакхъяьй капитальни вложеней эффективность.

СУРТА ТІА: «Нижнекамскнефтехим» яха объединени.

Е. ЛОГВИНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ІилмаІ-юрта боахама

КА БОЛЧА ЯЛАТА КЕРДА СОРТАШ ХЬАДЕЧА

Белоруссени лаьтта леладара Іилма-тохкама институте хьаду лакха хьувкъам лучча юртбоахама культурай перспектива йола сорташ. Цар ткъаь итт тайпа хІаналехьа кхашка пайда эцаш да.

Лаьтта леладара Института селекце отдела заведующица, профессорца Мухин Николайца долх тхо цун «лабораторе». Из йоакхо я — искусственни климата камераш а йолаш йола 2500 квадратни метр теплицаш. Укхазарча опытникаша хьалхагІе а дІагойтад, цу теплицай индустриальни хьоаш тІа, дийнахьарча Іалама сердалонна йизза изоляци а яь, шера на болча ялата баьцовгІей массехк хьувкъам чуба йиш хилар. Маьлха метта лампаш хул — ксеноновн, ртутни, наливане.

Іилмана хьалхагІе а дена ховш да: Маьлхо Лаьтта Іоухийтача ерригача зІенарех ялатеша эггара дикагІа тІенцараи сийнеи цІен яраш хилар. Уж геттара дика хул продуктивноста. Белоруссени Іилманхоша светотехника Ерригсоюзни Іилма-тохкама института балхахошца цхьана хьабаьб керди, цІе-сийна «малх» — лакха давлени излучающи добавкашца цхьана бонкха низ бола ртутни лампа. Из юкъейоалаяро чІоагІа лакхбу фитокамерашкара хьувкъам. Готтача спектральни излучене йиш хулийт ялаташ белокашца, углеводашца, аскорбинови кислоташца, и. кх. дІ. дІаьхий де. Цу тайпарча техника гІонца йовз баьцовгІай биосинтеза управлени яра торонаш.

Фитокамерех пайда ийбе йиш йола дукха моттигаш гу Іилманхошта: керда сорт хьадерга 12 — 15 шу дІалода генетиканй. хІьта кердача система балха овсарал шозза-кхозза лаккхагІа я. Сердале дикала состав хуца а хувцаш, влияни е йиш я ялатий къаьст къаьстача свойстваша, лаха йиш я кхы меттел масала, женьшень санна йолча вІалла каранкхаца тугарий дІоагІа а. Фитокамера я ялаташца еча экспериментаашта йола универсальни модель.

Селекционни балхашта йола «ялсамале» вІалла лархІа йиш йолаш а яц Белоруссе. Керда хьадаь сорт теплицашкара кханика дІахьош, из тоа мишта дергдар-хьогІ яхача дешал дукхагІа е езаш хул уйла йоачаш хинна. Йокъал атта, цкъаьннакъе шелъенна моттиг нийсалу ерриге селекционни материал йоврийоаца хІама йишта дергдар-теш яхача деша. ХІьта хьалг чІоагІдераш духхьал уж Іалама фактораш а я.

Массехк итт шера профессор Мухин керте латтача отдело хІанз деш дола гІулакх гурахьа дувцк тетраплоидни диплоидни эрсий кІина селекци яр да. Мухина а цуй ученикий а цІераш наха дІахаийтар да даим эргадоахаш тоадеш латта гурахьа дув эрсий кІа Белта (белорусски тетраплоидни). Шелал а кхы долла хІама а дикагІа лоаш дола сорт къоастадеш дага а доацаш гучадаьлар селекционераша хьувкъам лакхбалар — гектарга тІа 60 — 70 центнер. Цу тІа а фийг, геттара бонкха болаш а (1000 фийгах — 40 — 50 грамм хул). Іо ца дужаши дикал лакха йолаши ялат а да Белта.

МергІилг эггара дІаьхагІа дола культура я эрсий кІа. Белоруссени Іилманхой — селекционерий вІаштІехьдаьннад из 15 — 16 сантиметр лохде. Из бахьан ура дикагІа загта даьннад, кІезигденнад Белта чуяцаш Іоухаш довр дола ялат. ТІеххьарча шерашка цунна культивирования яро еина экономически эффект 165 миллион сомага кхаьчай. Белтен цун тІехьен хьадара тІадерладаьча Іилматохкама балхашна дІадахача хІара сомах юха хьахиннар 45 эза дукхагІа да.

Ер я хІьта парадокс, эрсий кІин хьувкъам лакх мел лу хоалуш лохлора ялатах йоалла белок. Шоай кердадар лехара балхаш кхыча новкъа хьовзадир Іилманхоша: дукха белок а йоаллаш дола дика хьувкъа сорташ хьадара. Белоруссени эрсий кІин сортех — Белоруссени 23, Жодинская яхачарех йоалл из шоайла хьалха хинцарех яьлачул 15 — 16 процент дукхагІа. Натахьа санна хІанз хьувкъача бесса из хьувкъаш хилча кІих йоалла белок 1 процент совъяьлча, ю йиш хулийтаргья хІанз кхоабарел совгІа 6 миллион саг кхаба.

Институто тохкамаш ду маькха. Хано къаьстта лакхдаьд цо цунгара дІадехараш. Керда сорташ хила деза минеральни удобренеш сихха а дукххача боараме а дІатІаэцаш, къаьстта а азот. Іо ца доккхара чІоагІа, лазара духьалъотташ, доаньара кандицеш дика йола ялат луш. Белоруссени баьцовгІай «конструктораша» хьадаьд маькха ши сорт — потенциальни хьувкъам гектарга тІара 60 — 70 центнерга кхача бела Сувенир Минский, хІара гектара тІара 76 — 80 центнер луш дола Салют яха керда сорга. Ялатах дукха бийла белок (12 — 14 процент) 4 — 4,5 процент хьайбай белока синтез яра керттера материал йола лизина а йоаллаш бола дукххача шерашка шийшегІа тІабувргболча маькха сорташ хьадеш ба хІанз селекционераш.

Къаьстта перспективни лоархІаш да институте ГДР Іилманхошца цхьана деш дола маькха кхы а чІоагІагІа хьувкъаш долча сорта селекци яра балхаш. Дикал лакха йолаш хила беза керда мукх: экстрактивность йолаш; ялата обработка елга аттача доаккхаш ялат нийса долаш ферментий хьинар крахмал сихха дошадеш лакха йолаш. ХІанз хьаккхьчай уж качествош йоахкаш йола ворхІ керда популяци, цул совгІа, шерра даьржача мучнисти тхир овлача грибкови лазара духьалъотташ а я уж. Хьаьй хІанз долаш дарий хьувкъам 5 — 10 процент лакхбеш долча опытни сортий образецаш. Цар хьувкъам хургба эггара хьалха цхьан квадратни метра тІа 1000 — 1200 продуктивни мергІилг долаш дикка листлуш хиларах тийша.

Белоруссени коллекционераша иштта айхха контакташ лоаттаю Венгрерчеи Польшерчеи коллегашца.

Григорий КОЛОБОВ,
АПН корреспондент.

Ангара коммунизмана болх беш да

Иркутски областе — Малхбоален Сибарегіен цу сихха дегІайоьгІача районе яьй е репортаж. Ангара тІа гидроэлектростанцей каскад хьалъяр бахьан долаш уккъза тешшаме энергетически база хьаьхиннай, хІьта цо торо хулийт цига йоккхий территориально - производствени комплексаш віаштгІйоккха, тайптайпара бесаш дола металлурги, целлюлозно - кьахатв, химе яраш санна йола производствош дегІайоалас.

Ангара гидроресурсаш дІахо а кераесвеш латт; хьалъе йолаяьй каскада йиълагІа ГЭС — Богучански (Красноярски край). Усть - Илимскера Ангара тІа гІолла Богучанацна кхаччалца лел техника, гІишлон материалаш, кхыдола мовхьаш дІа-юха кхухьа кемаш.

СУРТАШ ТІА: 1. «Иркутскэнерго» яхача районни управление болхлой — керттера диспетчер Л. П. Исаченко, керттера инженер В. М. Боровский, высоковольтни оборудоване служба начальник Н. И. Колягин.

2. Братскера художник Шандро Игорь шийн мастерске (юкъе латтар) шийн доттагІашца — журналистаца В. Колпашникэвоцеи художникаца А. Карповцеи (аьрдехьара вар) цхьана.

Э. БРЮХАНЕНКО
сурташ.
ТАСС фотохроника.

ДИКАЧА НАХАХ

ЦУН КХА

Цахаддаш ткона духьала еттилора шенара свеклайх етта йола машинаш. ГІьна йоацаш уллача шекар доанкхача заводе йолхар уж. Эггара хьалха йоагІа машин юха а соцань, из малагІча бояхамера я хьожар тхо.

— Хетта а деший из? — хаттара духьала хаттарца жоп делар къонача водителa. — Хоаш ма дий нэ-м «Шалинский» совхозера йолга. Ерраш мо йоккхий свеклаш кхее тха гоазанчашта мара хац. ДІахьажал миштайт Энгласова Совхунтий кхай тІара яхь яз ераш.

Цул тІехьагІа ледала ког тІа а тоІабаь, машин тайжжа йоалдийтар віамигача саго...

ХьалхагІа а массехнаьаа хиннавар со къахьегам дукха безаш йола из кхалсаг йолча. Ерригача республике шийн дикача гІулакхашца цІи хоза я из.

Масс оагІорахьара хьувкъамв йоакхо еш допошка, бетташка, шерашка къахьег Совхунта. Наха сий ду цун а цун гоазала а. Тхьаь итт шу совгІа ха л Энгласовас ялаташ дІадув а чуэва а, довхашна Іунал ду. Юрта бовхаме цхьаккха тайпа болх бац цунна ца бовзаш. ХІьта эггара дукхагІа безабеннаб цунна шекара свеклай кхашкара болх.

ХІара шерра-шера свеклаш чІоагІа хьувкъаю цун эвеноc. Хаоттам мичча беcса бало а, біарччача питилетне 500 центнерал кіезигагІа мерза овлаш дьахадац звенойн членаша хІара гектара тІара. ХІьта уж гектараш 64 я... Деяла агрегатех льаца хІанз дукха лэду, уж могаю; къонташ, мехкарий дьшта, ношошта тІеххьа болх! Из во дац, тхьовра дениа хьадоагІаш да на ишта; дьй Іилма дІакараэца, цар гІончий хила, цхьа ха йоагІаргъя цар когометта дІеоттa дезаш а. ХІьта цун бераша, шоаш школа яьккха дьлча, цхьаннe багара доагІаш санна альар:

— Мама, хьоца бергба оаха болх!

ГІадъяха, дог деладенно яр нана; хьинар долаш, къахьегам дукха безаш хиларца шоай сий дьккхад цун бераша, уж бахьан долаш цІийяла езаш. Дика дог долаш, нахега во деча, гІайгІа кхачача оарцагІдоллаш хьалкхийнад цун уж. Мел доккха совгІат да из нанна! Говзанчаш оал царех совхоле. Деша тоама оалаш дац из.

Йоl Хьаш хІанэ свеклаш ледаеча звенона ъулгалдеш, хьалха латтачарца я, къона мел бараштa хьокхама уттаю из.

ХІьта Мусаи Садыки Совхунта звено болх беш ба. Дика гІончий а болаш. Массаза а цецвоаьки Совхунта кхай тІарча нийсача мутІарашв, участкай холало, хувцалуча беео; сийрда-бьцьцара хул на июне, кіезиг-дукха мьлхера бода августе, моакха хул октябре. Цхьабакъда, берттердарвш овлаш да; моша, доккхий, дерригаш а — цаl шоллагІчул зІамагІа боецаш. — Віьь кхайна юкъера къоастадулургда сова Энгласова Совхунта свеклай кха, — раьза волаш йоах совхоза парткома секретаря А. Чиитаева.

Атта дац из дикал дикха, кхычарна юкъера белгальлла. Мишта йоакх из Совхунта? Фу дендаь чІоагІа я цун эвено? Цу хаттара еза а нъсжаш жоп ду из: «Вина кіезигагІа цала веза».

Хьувкъама йоакхо гураьье а деяэ с болабелар свеклаш леласраш. Шийн хаинахьа аьхар эльб. ХІара гектара тІа юкъера лаьрхІача 20 тонни органически 15 тонн минеральник удобренеш тайсар. Біьстие юхье лоацаьа хана фу дІатесса баьлар. Звеноца 64 саг а, овмалаш бе-бе йола, цхьабакъда, цхьан хІаманна — льтта, къахьегам дукха безара, — цхьатарра бола нах.

— Ткоах хІаранена дика хов ше сенна хьолхара жоп дала деза. ХІьта, нагахьа санна, кхы хІама юкъе нйкхача — віаши даг а дувьлаш ду оаха из, — йоах Совхунта.

Шийх дукха дувца ловш яц Совхунт. Цхьа шоай тайпара сийрдадаьле лелаш хул цун біаргаш балха тІарча шийн новкъостех хоза дувцача хана.

Мерза овлаш кхеду бокъонца бола гоазанчаш оал дикагІа болча свеклаш лелерех — М. Вачаловах, Х. Исаевах, М. Диудовах. Дикача гІулакхашна хьежжа ду сий еl Къахьегаме царга хьежжа хила гІерт нах, цар дер эув. лакхача гоазала къайленашка кхача а хьаlомае а гІерт.

МоллагІа гІулакх, зІамига дале, а доккха дале а, дег тІара ду Совхунта. «Шалинский» совхоза директоро Б. Абаева ишта йоах цунах:

— Коммуниста Энгласовас моллагІча сата новкъостал де ца тугаш Іийна моттиг дІагалгІац сона. Нанас санна терко ю цо къонабарий, эшшача оарцагІйоал, фу эш хов, йоакхо ю.

Белггала, къаьстта бехктокхам хеташ хул хьехамча Совхунт керда тІаенаьчунца: эшичоа гІо ду, ца кхетар Іомаву. Цхьабакъда, нагахьа санна йоl хІама де гІерташ хуле, цун гонахьа иттаза го боаккхаргба Энгласовас. ГІад а йода, доккхал а ду мегаргоола саг шийца болх бе веча. Льттах дог дешнад, шоай моттиг корльй цо Іомабьча къонача свеклаш лелаерашта Гасумова ТІауса, Мадиева Зараьна, Сайдулаева Небена, Кагирова Розайна, Сатаева Мауса.

...Дийха доагІаш санна ухар октябра деноил. Дошо маьха я льтта леладечох ха. Цхьаннена тІехьа шоллагІьар йолаш элашта хьатІаухар машинаш, свеклаш тІаетта яьннараш кхы хье на луш шекара заводе дІаухар. Біаргагучча ийлуш урагІа долхар мерзача овлай гувнаш. Кхай юккъе дІа а этта, свеклаш хьайоахаш йоагІача комбайна кіиръенна біарахьежаш латтар Совхунт. ХьалхагІа шийн кхай тІа хьатІаялийтацар цо комбайн, кхерар цо овлаш толхадар, селлара хала къахьеташ хьалкхебаь хьувкъам бовбар. Кулгашца хьаяхь Іехаяр из. Цхьабакъда, хІанз тийшай из машинех.

— Шекар хьахила долалу селлка чу, хІьта чІоагІ завода центрофуге лу, — йоах Энгласовас. — СеллкагІара центрофуге кхаччалца иньк беш ах шу ха эш. Шекар дашартдолаш массагІа тоатолг ниислу.

Цудухьа да тхо хІанэ свеклаш чуцеи дІаяхьийте иштта сиха. Хьалха хов, хаоттам талха, догІаш доладала тарлу. Свеклашта эе дарга...

— Нийса йоах Совхунта, — бакъйир из совхоза директора В. Абаева. — Свеклаш лелаечун селлка чу хьахила болалу мерза овла. Фун дІаери дика хуле, дІайийначул тІехьагІа Іунал дара ерригa технологически приемаш нийса кхочашйой, дика чуэце, шекара свеклаш дика хургья. Ялат аьрдадар аьина мьхк хилац, Іойоассаьяр аьина — шекар а хилац, мерза овлаш чуэлар — свеклаш лелаечо дукхача бетташка хьийга къа чулоацаш йола тІеххьара операци. ХІьта свеклаш леласчоа яи из бухсоцаш хьахулаш йола продукт яихара хьалхара цикл мара.

Эггарэ мелагІа йола партнераштa юкъерча бувзама звено, бакъдар аьлча, иштача я. Дукхьал бувзам хоттaлуча ду моттиге хиннад массаза а халахетараши довнаши. Цкъа ниисденна Іиинадац уж ше яькхача хана Совхунта а. Лакхача трибунера къамаьл деча хана хоза хабараш хьашт мелд а дувцаргда хьона ораторашa ямлолцанй дикача почина хьакъехьа. ХІьта гІулакх чанхдаккха дезача дІатІенхаьча? Совхоза лалла, гІадж нхоссал мара юкъе юкъ йоалаш улл шекара завод. Цхьабакъда, цар никалаш нагахьа хилан свеклай кхашна. Бехке мала вергa, из кьамал ше да. Цхьабакъда, Совхунт чІоагІа раьза йоацаш хиннай, заводе яхача хана овлех зорзал мел йоалл хьахьовкхаш йола лиин болх ца беш латташ шийна біаргагІта. Цхьа лаборантка йоаллар цхьан хана лелабаьча цхарал тІа овла хьендаш, иштта тІахьаже къоастадора чоарзала духкал-кіезигал. Из фу лоэаар да?

Хеттача тайпара оттайора овлай біехал-цІевал а.

Кхоачамбоацараш теркал ца деш дитанаар Совхунта парте райкома член ше хиларах тарра уж дІадоахалга віаштІехьдаьккхар цо. Иштта долла хІама тІагІертта, лаьрххІа кхоачашдеш, вахара чІовгІаьа иваше тІа латташ хиларах сий ду цун совхозе а Аргуне а бахача нaха. Коммунисташа совхоза парткома членалла, парте райкома членалла хержай из. Сийлен улга тІара дІадалац цун сурт. цун наьха тІа леп Къахьегама Цеча Байракха ши орден, Ленински юбилейна медаль, «За трудовое отличие» яха медаль.

С. ЗЕЛИМХАНОВ.

МИШТА ХЬАДАЬД КЪОРІА?

Бусалба дина керте латтарашеи исламах тешарашеи йоах, КъорІа дала Іочудоссадаь а да, долче, льтан тІара доацаш, сигалара десса а да. ХІьта КъорІана баьча Іилма - материалистически тохкамо дог тешаду. КъорІа, дерригача диний кхыдола «деза» книжкаш а санна, льттан тІа хьадаь хиларах, шийн тайпара историко-литературни памятник хиларах. КъорІа тІа дІаяздаь да VII-ча біаьшерен хьалхарча тиъаь яхойтта шера чухь хьахиннача Іарбий феодальни империе идеологи санна ислам хьахиларе истори.

VI-гІа біаьшере чакхйоалача хана Араве геттара сихденнад племенашта юкъера тІемаши довнаши. Іарбий племенай вахаре яра социально - политически кризис эттай. Из кризис къоастаюлургйолаш хиннаьц низ бола пачхаьалкхе хьаярца мара, цхьабакъда, цу деша геттара чІоагІа новкъарле яьй Іарбий шоайла плейно хийрабоахаш хинначa, племенай язычески культаша. Цу хьалашка болам баьржаб племеной культаш дІаяхара, цар йдолаш бохабаро, беррига Іарбашта цаl бола ди хьабара тІехьа. Араве исторе чухь из болам бовзал ба ханифитий болам хиларах тарра. Из болам хьалхабаьккхарех хиннав Къурейша цІеи тІара Мухьмад а.

Шийн хьехам болабаьча юкъе Мухьмада віалла а дога хиннадац ше дІаболабер керда ди хиар. Цу хана даьча шийн хьехамашка цо тІахьийхаб язычески идолашта тІехьа а баьина, цар бицбалийтаб лхаш хинна дьла цаl хиларах тешаш бола Іарбий шира ди юхаоттабара. Мухьмала яьачох, юхаоттабе безаш бар ИбраьхІама (библейски Авраама) ди. Цо тешал ду юххьанцара бусалба наьха культаш хьахулача керттера дакъа лоацаш хинпар иудейски ди хинна хилара.

Шийн хьехам Мухьмада дІаболабаьб 610 шера 40 шу даьина ше волча хана. Из нах на баьча тайпара ваь а бера хана наьха йоаца тайпа оамалаш йолаш а хиларах юцаш йола легендаш тІехьагІо дино хьадага а дувцаш дийцача хабарех я. ХІьта ма дарра аьлча, бера хана а оида вьиначa хана а цхьанна а хІамашца белгалвоалаш хиннавац Мухьмад. Ше шовзткъалгІча шера чу волача хана шийна таргалаттачарга дІахьийнад цо. АллахІагара хьехамаш Іочух шийга аьна (АллахІ гаьна хьалхагІа дениз бергигача Іарбаша язычески дух лоархІаш хиннав, Мухьмадал хьалха Іарбий дин чухь башха лоархІам болаш из хиннавеце а). Лаккера гучаовла къайленаш я яхаш цо дІаувттадаь цун хьехамаш хиннад уж.

Дукха ха ялалехьа Маккара цхьабараш цунна тІехьа баьина а из хьаллоацаш а хиннаб. Цхьабакъда, Макка доал деш хиннарашеи біакхийча совдегархошеи цунах шоашта кхерамe соперник а лаьрхІа цунах гІерта болабеннаб уж, из хари пайхамар ва яхаш. 622 шера Маккара велда Маддана дІавахав Мухьмад.

Маддана бусалба наьха эггара хьалхара община віашагІа а елла цунна керте эттав Мухьмад, политически административни, тІема Іадал диза шийн бе а делла. Цхьабакъда, пачхаьа ва аьина дІаккхайкаваьвац цо ше, цуна гІойленагІа хиннад пайхамар — АллахІа викал ва аьина шийн цІи зІалхийтар.

Маддана доал шийта хиларах тарра шийн хьехамий литературни форма теркал а ца еш, біубенна хьехамаш, де вьинав из. Мадданара хьехамал, хІьта уж мадарра аьлча, керда віашагІйоллаш йолча пачхаьалкхен ерригача оагІошта йоагІаш йола законоположенеш, приказанеш, указаш, кхоачашде тІадожадераш хиннад. Уж мадданара «хьехамаш» да «шарІат» оалаш йолча мусульмански правана харде дийшараш.

Мухьмад дийна волча хана цун хьехамий тексташ хадданза гульеш цхьаккха а хиннавац. цхьабакъда, дагахьа уж Іомадеш нах хиннаб. Мухьмад вала а венна эггара хьалхара халиф Абу - Бакар волча хана пайхамара хьехамаш дагахьа хоош бола нах кіезига хиннаб. Мухьмада хьехамий тексташ сов сиха гулйойла аьина приказ деннад Абу-Бакара. Из болх кхоччашбара 75 саг юкъе а волаш группа віашагІьеллай. Гульвча материалах сборник оттаваьл. Сухуф («листаш» яха маІан) аьина цІи а тилла. Из хиннад хургдола КъорІа. Цу юххьанцарча сборника тІа 109 сура хиннад (хІьта КъорІа тІа 114 сура да).

Цул тІехьагІа 20 шу даьлча гучадьлинад къаьст-къаьстача дукхача нахага цу хьехамий шо-шоай сборникаш хилар. Уж шоайла а иштта официально леладеш халифага долча Сухуфал а тоъал башхагІа хиннад. Иштта бебе уж хиларах хегар эттаб, Мухьмада хьехамий дерригa пайхамара хьехамий авторитет геттара лохьенай. КхоалагІа эттача халифа Османа из гІулакх чІоагІа кхераме хилар кхета а даь, 650 шера йоазош сов чехна нахагара хьадоахалда, Сухуф морг дий хьожалда, «дезача» книжка бухсоцаш йола редакци кийчйойла аьина приказ деннад.

Из болх баь баьнначул тІехьагІа къаьст - къаьстача нахагара дерригa йоазош Сухуф шеи доагадаь дІадаьхад. Керда оттадаьча сборниках КъорІа аьина цІи тиллай, цун маІан Іарбий меттала «Іодешар» яхилга да. Тоальча біескйй чІесилгаш тІа дІаяздаьд КъорІа, йиъ экземпляр а йолаш. Уж экземпляраш хІанз а тІехьа йолаш я. Царех кхоь Іарбий кхаь городе — Меккеи, Маддании, Баиреи я. Цхьа экземпляр город Ташкенте Узбекистана халкъий исторе музее ула.

Мусульмански богословаши моттигера дица керте латтараши КъорІана пропаганда шерагІа е гІерт, цунах шоай ди баъ хилара дола тешал а лаьрхІа. Іарбий ширача меттала ядаь да КъорІа, цудухьа ди лелабеча мутІаерча наха кхац цу тІа дувцар фуд. Из ди кхайкабераштa аьттув болаш да, даьлагара Іочудессa да аьина хетадалийтара аттагІа да из ишта хилча. ХІьта кхыча меттала а доахаш цун маІан де мотадац.

Вайнахьа духовни культура — литературен театри — цар шоай меттала дегІаухаш я. Вайнаха кхыча къамашца бувца мотт а хинна дІаэттаб сийлахь - боккха эрсий мотт. Къамаш дини гІулакхаш цхьатара да. бусалба ди халкъ белгалдоаккхаш ба яха уйла вайнаха чуйоссае гІерташ къахьегарах а хІама хилац. Дунен исторена дика ховш да. халкъа духовни культура легаоидле динах цІаккха а хила йиш йоацилга. Халкъа, къаман бокъонца йола культура хьа а хул, тоа а ду дин идеологеца машар боаца къовсам лоаттабарца.

С. УМАРОВ,
Нохч - ГІалгІай историе, социологе, филологе Іилма-тохкама института воккхагІвола Іилман белхло, исторически Іилмай кандидат.

Наха лоархІаш а везаш а ва

Итт шу совгІа ха я Абдулмунатов Шарпа Гудермесски медицински инструментий заводе болх бу. Нахаца товш, гІо-новкъостал де кийча хиларах коллективе лоархІаш а везаш а саг ва из.

Ш. Абдулмунатов пхелагІча разряда слесарь ва. Бустам боаккхаш йола приборaш тоаю цо. Чоалхане болх ба из. Уж тоаеш вола саг чІоагІа сабаре а хьисал долаш а хила веза.

1970 шера хьинар дола болхло КПСС мутІарашка хьанийнар. Шийна тІадилла партийни декхар массаза а тешаме чакхдоах цо. Марксизма-ленинизма лардий школе дешаш а завода шийн тоІамеча халкъа дружина дикагІвола член а ва из.

Беркате къахьегарах, общественни балха хьинаре дакъа лацарах Ш. Абдулмунатовна Ленински юбилейни медаль елар, из ва «коммунистически къахьегама ударник», «социалистически яхье котало яьккхар». Завода администрацей партийни комитетой дукхаза грамоташ, ахчан премеш тийннай цунна.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 64 шу дизара сийна къахьегама вахте а этта къахьегаш ва хІанз коммунист Ш. Абдулмунатов.

Н. БОРИСОВ,
Гудермесски медикструментий завода агитколлективa кулгалхо.

ДОЗЗОЛ ДЕХЬАРА

ПОРП ЦК ПЛЕНУМ

ВАРШАВА, 19 октябрь. (ТАСС). ПОРП ЦК 4-ча Пленуме массава раьза а волаш тІайийцача соцам тІа белгалдоаккх, пачхаьалкхен Іаьдало дукха гІулакхаш чакхдоахаше мохи хьалха а санна геттара воча хьал тІа болга.

ХІаьина ПОРП IX чрезвычайни съезд хуллаше социализма моастагІий партена тІатеІа баьлар, цун программа чакх ца ялийтар духьа.

Центральни Комитето дІакхайкадир, аьттув ца балара бахьанаш партийна а пачхаьалкхен а органаша гІулакхаш дерригІа чакх ца дахарахи соцамаш кхоачашдела тІагІертта леле ца дарехи долш.

ПОРП Центральни Комитето ерригa партийна организацеши инстанцеши декхарийла яьй контрреволюционни низаш леладеча гІулакхий ерригача формашта цІенхаштта духьала летта. Ерригача инстанцеша, партийни организацеша, пачхаьалкхен Іаьдала органаша цІенхаштта къовсам доаттабе беза моллагІча тайпара леладь а антисоветски пропаганда лелалра духьала.

Халкъа вахара а пачхаьалкхен кхерамаленна а хІанз тІалаттача кхерамо, Центральни Комитета хетачох, ПНР лакхехьарча органаша, нагахьа санна из эшаш хуле, ПНР Конституце еннача йолномочех пайда эца беза халкъеи пачхаьалкхенни вахара хьашташ лорадара.

Эггара хьалха болхлой классачунцарна а болхаш, общества а пачхаьалкхен а хьаштаьшта духьала болх «Солидарноста» кулгалхой дІахо белгалдоаких соцам тІа.

ПОРП ЦК «Солидарноста» кулгалхошкара хьадех: ПНР Конституци а йолаш йола правопорядок а лархІар, социализма моастагІаша леладеча гІулакхашцара хьакъьстар, забастовкаш сите Іалаьмате сиха соцадар, социалистически мехкашца союзаш хилара практике мукІарал дар, антисоветски кампанена духьале яр.

Парти шерра идейно - политически тІа ца гІертача ярбьяц аьина дерхІаш я Центральни Комитет.

ПОРП ЦК Пленуме тІеххьарча заседане къамаьл деш ПОРП ЦК Хьалхарча секретара В. Ярузельски аьлар, общество хьежаш я хьал хувцадаларга, парти тІагІортарга, аьина. Социалистически пачхаьалкхе чІоагІъярга сатувсаш я общество.

Тахан духьал цаl мара ала йиш яц: тІехьашкахьа дувлара торонаш кхоачаша яьинай. ЦК 4-ча Пленума соцама положенеша белгальяьй из рубеж. Цу наькъа тІа хьалхара этап хала еза кризис дІайоаккхилга, кхохкам, хьалхарча вакъе «Солидарноста» кулгалдера дукхача звеньяшна гулденнача социализмаца моастагІал долча низаша социально-экономически вахара тайп - тайпарча доакъошка хьаь шийн тайпара блокада дІайоанкхилга.

ХІанзарча халача хьале, аьлар оратора, вайна геттара чІоагІа хоьу Польша социалистически мехкий союза юкъе йолаш. Советски Союзаца доттагІал долаш хилара сийлахь - боккха лоархІам. Мах баь варгвоца халкъа нарагІдаьннен исторически хинна дІаэтта даьнден уж хІамаш лора а дергда, чІоагІ а дергда вай.

КХОАНЕНГАХЬА БАЬККХА ЦХЬАЬККХА ГІА

Киргизея Оренбургски областен специалистий йоккхий хьайбаш леладерий бригадаш хьаяра хьакъесхьара опыт Іома а яь, МНР Центральни аімакерча «Залучуд» яхача госхозе лаьрхІад из шоай балха юкъейхьа. 1979 шера хьалдаьд хьайбаш леладераштa цІенош, гостиница, электропередача лини, довхашна йІайха помещенеш — исхален ахьисхален тха долча жерча Іоахарий Іоду уж леладуи біарчча комплекс. ДІадахача шера чуйцад цита халхара Іоахарий.

ДаьгІенаш кіезига а доакъара культураш юаш дукха кхаш а долаш йолча «Залучуд» яхача госхоза боикхача лоархІаме дар из опыт нарасрээар, хІана аьлча цо йиш хилийтар беррига низ хьайбашта гІулакх дара профилактика яра, дарба дара тІабахийта.

ХІара балхахочоа дІахьожаьй хьдда йола балха участок, смежни профессеш Іомве болабениаб. ХІаравар кхеташ ва цу дерригача гІулакхана доахан дебаде, дулхи тхаи дукхагІа даха, экономически эффект лакхъе йиш хулийтаргхиларах.

КІезига лоархІам болаш дац иштта цхьан моттиге баха болабаро хьайбаш леладерий культурни боарам лакхбара торонаш хьаелаш хилар.

(АПН).

АПН корреспонденташа хоам бу

ТІЕМА ДУХЬАЛА, КЕРДАЧА ХИРОСИМАШТА ДУХЬАЛА

Итальянски а дунен а общественноста терхам чІоагІа тІаэзар сентябрь бутт чакхбоаллаш Итале хиначa машара Кіиро. Цунна юкъе дакъа льцар политически партеша, профсоюзаша. Итале а Малхбузен Европа кхыча мехкий а пацифистски, католически, кагирхой, кхаляньха организацеша.

ЧІоагІа маІен долаш хІама да манифестаце центр Умбрияx, 20 шу хьалха цІи хезача итальянски общественни деятела Альдо Капитине віашагІъелла Перуджера Ассизе бахарий хьалхара марш хиннача областах ль хилар. «Машара кіирана-81» юкъе дакъа лоацаш бар Англе, США, Франце, Вельге, Греце, Голланде, Швеце, Швейцаре, Испане, Кипра... цІи хеза общественни деятелаши машар бахьаерта къовсама доакъашхойи, тІема духьаларча организаце членаш. Кіираца дувзадена Умбри — Перудже, Спелло, Фолиньо, Треви Сполето, Ассизи яхача городашка хитар митингаш, конференцеш, «герга истолаш», машара, кхохкам кіаьдбалара, герз дІадаккхара проблемех йола дискуссеш.

Перудже чакхъьннача машара тІехьарча ерригевропейски конференце дец повестив тІа льтта керттера дешаш дар машар бахьанара къовсам, сихдаь герэ хьаделга юхаолар, разрядна чІоагІьяр, герэ дІадаккхар. Конференце трибуна тІара чІоагІа во могайир Рейгана администраце милитаристски политика, США а НАТО а харалаьца герэ хьаделга сихдар, Къамаьлаш даьча Голланде, Испане, Итале машара тІехьарча къовсама комитетий вивалаша кхайкалир Европа Къулбаседенах. Пиренеех, Средиземни фордах ядерни йоаца зонаш яра тІехьара къовсам чІоагІбаре тІальехаш дола лозунг.

Кіира доакъашхоце послане яхьийтар КПСС ЦК Генеральни секретарага, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателага Л. И. Брежневга, ООН Генеральни секретарага К. Вальдхаймага, США президентага Р. Рейганга, Европейски парламента председателага С. Вейлага.

Кіирах кульминаци яр 60 эзар саг совгІа нах юкъе а болаш хинна «Перудже — Ассизи» яха машара марш. Цунна юкъе дакъа льцар ерригача Италерчен Малхбузен Европа мехкашнарчен цІи хезача политически деятелаша, профсоюзни организацей, машара тІехьарча къовсама комитетий кулгалхоша, кагирхоша. «Безац тІом!», «Безац евроракеташ!», «Дезац нейтронни герз!», «Итали арахкха НАТО-ра!», «НАТО — йолле Италера!», «Эш машар, кхохкам кІаьдбалар, герэ дІадаккхар» — иштта дар машара марша дІадехаш хиннараш. Цар Іалаьмате раьза хина тІайнар Л. И. Брежнева яхийта телеграмма.

«Бокъонца машара цІай ала йиш йолаш да чакхдаьина Кіира, — залалени йир АПН корреспондентага вовзаш волча политически деятела, «Итальянски герэ дІадаккхара комитета» президента, сенатора Луиджи Андерлине. ТІеман герэ хьаделга сихдарен духьала лоаттабеча къовсама юкъе оаха льца дакъа дар машара марш. Берригача дог цІенача наха тІалатт машар лорабарах бола бехктохкам. Оаха хьадех Европах машарен кхерамзлени зона яр. Тхо духьала да кердача Херосимена, тІема кхерама».

Вячеслав СТЕШИН,
АПН корреспондент.
Рим.

НОРВЕГИ. Дунен тайптайпарча районашка ядерни йоаца зонаш машара зонаш хьаяра хьакъехьара уйла тІехь - тІехьагІа дукхагІа чуйоссе дунен общественноста шеррача гІозарех болча наха санна, дукхача мехкий кулгалдерий гІозарех болча наха а. Дукха ха йоацаш новкъоста Л. И. Брежнева хьакхайкаяь бола ядерни йоацача зонана юкъе дакъа лоацаргдолча Къулбаседа Европа мехкашта духьала ядерни герз доаккхаргдоацаш шийна декхар тІаэца Советски Союз кийча хилара хьакъехьара заявлени кхы чІоагІагІа хьашт долаш хьаллоац дунен халкъий общественностo.

СУРТА ТІА: Осло улицашка хиначa демонстрацена юкъе дакъа лоацараш «Соцаде нейтронни бомбаш хьеелга!», «Европа къулбаседа ядерни йоаца зона хьаяра тІехьа хила!» яха лозунгаш бе доахаш ба.

В. МИНКЕВИЧА сург.
ТАСС фотохроника.